

УДК 811.161.3'373

А. В. Солахаў

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры педагогікі і метадык дашкольнай і пачатковай адукацыі,
УА МДПУ імя І. П. Шамякіна, г. Мазыр, Беларусь

РЭДУПЛІКАЦЫЯ ЯК СПАСАБ СЛОВАЎТВАРЭННЯ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

У артыкуле на матэрыяле мовы твораў беларускай мастацкай літаратуры і беларускага фальклору даследуецца рэдуплікацыя — спосаб утварэння слоў, які заключаецца ў падваенні ўтваральнага слова або асновы; паказваецца прадуктыўнасць гэтага спосабу ў сістэме розных часцін мовы — прыслоўя, прыметніка, безасабова-прэдыкатыўных слоў, дзеяслова, займенніка, часціц, выклічнікаў; вызначаюцца словаўтваральныя тыпы, словаўтваральнае і лексічнае значэнні ўтвораных слоў. Словаўтваральным фармантам гэтага спосабу словаўтварэння аўтар лічыць падваенне, а сам спосаб адносіць да чыстых прамых марфалагічных спосабаў.

Ключавыя словы: спосаб словаўтварэння, рэдуплікацыя, словаўтваральны фармант, падваенне, словаўтваральнае значэнне, лексічнае значэнне.

Уводзіны

Рэдуплікацыя як спосаб словаўтварэння ў беларускім мовазнаўстве не была яшчэ прадметам спецыяльнага даследавання. Агульную прычыну няўвагі лінгвістаў да рэдуплікацыі слухна выказала расійская даследчыца Н. Ф. Аліева: “Натуральнасць, відавочнасць, уяўная прымітыўнасць гэтага спосабу слова- і формаўтварэння, верагодна, нямала садзейнічалі таму, што ў мовазнаўстве пра падваенне звычайна гаварылася толькі між іншым” [1, 3].

Адным з першых, хто загаварыў аб рэдулікацыі як спосабе словаўтварэння, быў расійскі вучоны В. М. Тройцкі. “Разглядаючы марфалагічныя спосабы словаўтварэння, — пісаў ён, — нельга не сказаць некалькі слоў пра так званы паўтор, або рэдуплікацыю, г. зн. утварэнне новых слоў шляхам падваення асноў. Паўтор можна разглядаць у вузкім сэнсе, як асобы спосаб утварэння новага слова шляхам падваення кораня. Гэта стары, цяпер ужо мёртвы тып... Але можна гаварыць аб паўторы і ў больш шырокім сэнсе, як аб спосабе словаўтварэння аднаго слова шляхам падваення цэлага слова пры ўмове ператварэння яго ў адно слова. Несумненна, кожнае з такіх “двайных” слоў, як *чуть-чуть, еле-эле, едва-едва* і т. п., па сутнасці, з’яўляюцца адным словам. Гэта не толькі асобы стылістычны прыём для ўзмацнення сэнсу слова, гэта і ўтварэнне новага слова, г. зн. словаўтваральны працэс, жывы і распаўсюджаны ў сучаснай рускай мове” [цыт. па: 2, 577].

Аналізуючы складаныя словы ў беларускай мове, М. Р. Прыгодзіч адзначыў “рэдкаўжывальныя ў мове аб’яднаны тыпу $A + A + B$ і $A + A + A$, якія ўяўляюць сабой аднатыпныя двух-, трох- і нават чатырох- (а практычна неабмежаванай колькасці), пяціразовыя паўторы адных і тых жа частак-асноў” [3, 136].

Пры вывучэнні лексікі твораў народнага паэта БССР Янкі Купалы В. А. Ляшчынская звярнула ўвагу на тое, што “выдзяляюцца на слых і на зрок складаныя словы розных часцін мовы, утвораныя шляхам паўтору ўсяго ці часткі асобнага слова тыпу *вось-вось, векавечны (веквечны)*. Адметнасць іх будовы і гучання ўзмацняецца ў многім наяўнасцю дадатковай семы, што выражае высокую ступень якасці прыкметы ў прыметніках і прыслоўях, напрыклад, ‘надта, вельмі’” [4, 215].

Недаследаванасць рэдуплікацыі як спосабу словаўтварэння адмоўна адбілася на якасці слоўнікаў і асобных слоўнікавых артыкулаў, на правапісе некаторых слоў. Так, словы-рэдуплікаты ў тлумачальных слоўніках сучаснай беларускай мовы адзначаюцца вельмі рэдка і, да таго ж, непаслядоўна: яны тлумачацца то ў асобным артыкуле як лексічныя адзінкі, то ўнутры слоўных артыкулаў са знакам $\diamond$ (ромб) як фразеалагічныя словазлучэнні: **ВОСЬ-ВОСЬ**, *прысл.* Зараз, яшчэ крыху і... *Вось-вось пакажацца сонца над бліжкім лесам. Лынькоў. Плыў човен. Ён гойдаўся на хвалях і, здавалася, вось-вось схавалася над імі назаўсёды.* Ваданосаў [5, 508]; $\diamond$ **ВОСЬ-ВОСЬ** (*разм.*) —

1) вось іменна, менавіта так; 2) зараз, неўзабаве. *Бацька вось-вось павінен прыйсці* [6, 117]; $\diamond$ **чуць-чуць** — зусім нямнога [7, 324], [6, 749]. Нярэдка ў друкаваных тэкстах такія падвоеныя лексічныя адзінкі падаюцца як два словы, хоць валодаюць адным лексічным значэннем. Напрыклад, у фальклорных тэкстах яны часцей за ўсё пішуцца праз коску, што пярэчыць іх семантыцы, напрыклад: *Мяту, мяту — не вымету, нашу, нашу — не вынашу, як пара прыйдзе — само яно выйдзе* [8, 24]; *А на небе зорачка, / А я думаў — жоначка. / Клікаў, клікаў — не чуе, / Няхай з богам начуе* [9, 204]. У прыведзеных ілюстрацыях выдзеленыя дзеясловы трэба было б напісаць праз дэфіс, таму што яны семантычна непадзельныя: *мяту-мяту* ‘доўга мяту’, *нашу-нашу* ‘доўга нашу’, *клікаў-клікаў* ‘доўга клікаў’.

Калі ў беларускім мовазнаўстве спецыяльныя даследаванні рэдуплікацыі не праводзіліся, то ў русістыцы ў гэтым напрамку ўжо зроблены пэўныя крокі. Аднак рэдуплікацыя як лінгвістычная з’ява ўспрымаецца даследчыкамі неадназначна: адны з іх разумеюць пад ёй паўторы [10]; [2, 576–577], другія — аказіянальную разнавіднасць складання [11, 52], трэція — спосаб унутрыслоўнага падваення [12], чацвёртыя — “від моўнай гульні” [13] і інш. Гэта тлумачыцца тым, што рэдуплікацыя як “спосаб падваення і ў плане зместу, і ў плане выражэння настолькі багаты разнавіднасцямі і варыянтамі, што, безумоўна, заслугоўвае самастойнага месца ў любові, нават найбольш агульнай схеме моўнай структуры” [1, 7].

А. Я. Міхневіч лічыць, што рэдуплікацыя — “поўнае або частковае падваенне кораня, асновы ці цэлага слова, зрэдку пэўнага спалучэння гукаў, уласцівае мовам рознага ладу”, якое выконвае розныя функцыі: граматычную, словаўтваральную, экспрэсіўную, эмацыянальную рэакцыі, экспрэсіўнай ацэнкі, фразеўтваральную, стылістычную [14].

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Рэдуплікацыя (лац. *reduplicatio* — падваенне) — спосаб словаўтварэння шляхам падваення ўтваральнага слова або ўтваральнай асновы: *чысты-чысты, ледзь-ледзь, п’яны-п’яным*. Утварэння такім спосабам словы мы называем рэдуплікатамі.

Разгледзім выкарыстанне рэдуплікацыі ў сістэме розных часцін мовы.

У мове мастацкай літаратуры гэтым спосабам часцей за ўсё ўтвараюцца прыслоўі. Большасць прыслоўяў-рэдуплікатаў утвараецца ад якасных прыслоўяў. Такія падвоеныя канструкцыі маюць словаўтваральнае значэнне ўзмацнення акалічнаснай прыметы, названай утваральным прыслоўем. Лексічнае значэнне іх адпавядае спалучэнням слоў *вельмі* або *надта* з утваральным прыслоўем: *...А ў небе, дзесь **высока-высока** над лесам, кідаў каршун свае тужлівыя зыкі* [15, 23]; *Узляцела жаба / **Высока-высока**...* [16, 179]; *Хацелася **глыбока-глыбока** набраць у грудзі наветра...* [17, 341]; *Толькі зморшчкі на ілбе то распускаліся, то зноў збіраліся **густа-густа**, як глыбокая ралля* [17, 98]; *Лес той цягнецца **далёка-далёка** ўніз па Дняпры...* [17, 60–61]; *Калісьці, **даўно-даўно**, можа, у дзяцінстве лшчэ, чуў я байку адну на гэты прадмет* [17, 104]; *...Ён [Лясніцкі] **добра-добра** адагрэецца на гарачай печы* [17, 123]; *...А потым быў суд, цягнуўся ён **доўга-доўга**, мо гадоў з дваццаць...* [17, 88]; *...Маці неяк **ласкава-ласкава** сказала: “Сыночак, еш, перастань гневацца”...* [18, 253]; *Я цябе... буду **моцна-моцна** абнімаць...* [17, 212]; *...Смешна, што сарочку ён **нізка-нізка** перацягнуў тонкім рамянём...* [17, 165]; *Макрына ..быццам **пільна-пільна** прыглядася...* [17, 148]; ***Ціха-ціха** грывіць “Інтэрнацыянал”* [19, 95]; *Ўздыхнула **цяжка-цяжка** маці...* [20, 40].

Прыслоўі з суфіксамі суб’ектыўнай ацэнкі, рэдуплікуючыся, таксама набываюць словаўтваральнае значэнне ўзмацнення акалічнаснай прыметы, названай утваральным словам. Іх лексічнае значэнне выражаецца гэтак жа, як і ў папярэдняй групе рэдуплікатаў, спалучэннем слоў *вельмі* або *надта* з утваральным прыслоўем: *Лявон паспешна здзеў шапку, пакланіўся **нізенька-нізенька*** [17, 97]; *...Ікладуцца радочки травы **роўненька-роўненька*** [21, 100]; *3 хаты выходзіла, як злачынца, — **ціхенька-ціхенька**, каб не рыпнулі дзверы* [22, 11]. Утварэння рэдуплікаты сінанімічнаы прыслоўям з суфіксамі *-енечка, -усенечка* [-юсенечка]. Параўн.: *нізенька-нізенька* — *нізенечка*; *роўненька-роўненька* — *роўненечка, раўнюсенька*; *ціхенька-ціхенька* — *ціхенечка, ціхусенечка*.

Форма вышэйшай ступені параўнання *бліжай* утварае рэдуплікат са словаўтваральным значэннем паступовага ўзмацнення акалічнаснай прыметы, названай утваральным прыслоўем: *А дождж шуміць, а дождж гудзе / І **бліжай-бліжай** ён ідзе...* [20, 213].

Колькасныя прыслоўі рэдуплікуюцца радзей за якасныя. Іх рэдуплікаты маюць словаўтваральнае значэнне ўзмацнення меры ці ступені або давадзення іх да гранічнай мяжы, а лексічнае значэнне выражаецца наступным чынам:

1) 'вельмі або надта + утваральнае прыслоўе': *Нехта адказвае з глыбіні лесу, аднекуль **здалёку-здалёку!** — Го-го-го!..* [17, 121–122]; *Прынясі нам **многа-многа** хлеба...* [15, 52];

2) 'у значнай ступені + утваральнае прыслоўе': *Яна [Раіса] ...быццам убачыла нешта **дужа-дужа** страшное* [17, 155]; *...Цяжка мне, **дужа-дужа** цяжка...* [17, 164];

3) або выражаецца словамі абсалютна, цалкам: *Дадушы, татачка, усё было **зусім-зусім** добра...* [17, 214]; *Спачатку яны паўзлі — **зусім-зусім** так, як Міхась бачыў нядаўна ў кіно* [19, 296].

Некаторыя прыслоўі-рэдуплікаты выступаюць са значэннем нязначнага праяўлення акалічнаснай прыметы, названай утваральным словам. Іх лексічнае значэнне — 'зусім крыху': *Андрэй **ледзь-ледзь** усміхнуўся...* [17, 270]; *...**Ледзьве-ледзьве** можна ўчуць* [20, 20]; *Кума на просьбу паддаецца / За чарку тройчы ўжо бярэцца / **І толькі-толькі** прыгубляе / **І чарку зноў** не данівае...* [20, 114]; *...**Чуць-чуць** на ўсходзе пасвятлела...* [20, 195–196].

Як паказваюць прыклады, адзіным словаўтваральным сродкам (фармантам) пры рэдуплікацыі з'яўляецца падваенне.

Прыметнікі-рэдуплікаты маюць словаўтваральнае значэнне высокай ступені якасці, названай утваральным прыметнікам. Лексічнае значэнне такіх слоў перадаецца словамі *вельмі* або *надта* ў спалучэнні з утваральным прыметнікам: *Дзяўчыначка **бела-бела**, / Дзе ты красачку падзела?* [9, 204, 218]; *[Вада] ... як бы хоча хутчэй дабежы ў нейкі **далёкі-далёкі** край...* [15, 12]; *Ноччу на рэйках стаіць **доўгі-доўгі** цяжнік...* [23, 46]; *...Яна не адварнула, адказала **доўгім-доўгім** пацалункам...* [24, 97]; *...Яны ўварваліся ў хату... Нервова ўзбуджаныя, **насяржаныя і злосныя-злосныя*** [25, 198]; *Дзяўчыначка **люба-люба**, / Сахарная твая губа* [9, 188]; *— Ты ў мяне клятву вазьмі! **Моцную-моцную!*** [26, 248]; *— Каштавала [буракі], як прарэджвалі. **Салодкія-салодкія**, аж губы зліпаюцца* [18, 292]; *І **смешным-смешным** здаваўся ад урачыстасці славінскі нос...* [17, 34]; *...Вочы яго рабіліся **старымі-старымі*** [17, 285]; *Ён [тата] ляжыць на тапчане. **І сумны-сумны...*** [23, 49]; *...Я бачыў раней / Гэту морду — / **Тупую-тупую...*** [16, 164]; *Міжвольна галасы іх [дзяўчат] рабіліся **ціхімі-ціхімі**, палахлівымі* [17, 65]; *Захацелася быць **ціхім-ціхім...*** [17, 57]; *...Вочы сталі **шырокія-шырокія...*** [17, 234–235]. Такія прыметнікі сінанімічныя ўтварэнням з суфіксамі *-утк-* (*-ютк-*), *-эзн-*, *-енн-* (*-энн-*). Параўн.: *белы-белы* — *бялюткі*; *ціхі-ціхі* — *ціхуткі*; *доўгі-доўгі* — *даўжэзны, даўжэнны*; *шырокі-шырокі* — *шырачэзны, шырачэнны*.

Звычайна падвойваецца слова, рэдуплікацыя асновы адбываецца радзей: *Ён к нам **прыехаў п'яны-п'яным** / І — бац! — **зваліўся пад парканам*** [16, 110].

Прыметнікі з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі, рэдуплікуючыся, таксама набываюць словаўтваральнае значэнне высокай ступені якасці, названай утваральным словам, выражаючы лексічнае значэнне па той жа схеме, што і ў панярэдняй групе: слова *вельмі* або *надта* + утваральны прыметнік: *Лясніцкі ...адчуваў сябе чамусьці **маленькім-маленькім*** [17, 70]; *Тут Дняпро ...прыкінуўся **ціхенькім-ціхенькім*** [17, 60]. Такія прыметнікі сінанімічныя ўтварэнням з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі *-енечк-*, *-усенечк-* [*-юсенечк-*]. Параўн.: *маленькі-маленькі* — *маленечкі, малюсенечкі*; *ціхенькі-ціхенькі* — *ціхенечкі, ціхусенечкі*.

Прыклады з твораў мастацкай літаратуры паказваюць на ўзрастанне словаўтваральнай актыўнасці безасабова-прэдыкатыўных слоў, пры рэдуплікацыі якіх набываецца словаўтваральнае значэнне ўзмацнення стану, названага ўтваральным словам, а лексічнае значэнне выражаецца спалучэннем прыслоўя *вельмі* або *надта* з утваральным безасабова-прэдыкатыўным словам: *Ад сукенак — **бела-бела**, / А яшчэ бялей — ад ног* [27, 37]; *Сухое дрэва страшна і балюча скрыпала, быццам выказвала бяду, і гора, і ўсякае ліха. А яшчэ **далёка-далёка...*** [28, 25]; *Мама кажэ некаму: «Хваліць бога, прыждала ўжо і я помачы ад дзетак». А мне **сорамна-сорамна і жаль-жаль*** [28, 339]; *Вядома, на душы было прыкра. **І крыўдна-крыўдна*** [29, 102]; *Ты ў такім шчаслівым узросце, / Калі яшчэ сэрца не знае злосці, / Калі яму **лёгка-лёгка** біцца, / Калі яму **салодка-салодка** спіцца* [30, 50]; *]; Там чалавечай кроў!.. Там **многа-многа** чалавечай кроў!..* [23, 404]; *...Толькі адчуваеш: не адпачыў ані і на душы **пагана-пагана...*** [29, 225]; *І чамусьці стала **сумна-сумна*** [17, 180]; *Стала **цёмна-цёмна** ў вачах...* [30, 101]; *Ззаду рабілася **ціха-ціха*** [31, 139].

Нярэдка ў тэкстах мастацкай літаратуры адзначаецца рэдуплікацыя дзеясловаў. Рэдуплікаваныя дзеясловы незакончанага трывання абазначаюць:

а) працяглы працэс дзеяння, названага ўтваральным дзеясловам: *выць-выць* 'доўга выць', *скавытаць-скавытаць* 'доўга скавытаць': *Роў я, роў, **выў-выў, скавытаў-скавытаў...*** [19, 56]; *слухаць-слухаць* 'доўга слухаць', *трываць-трываць* 'доўга трываць': *Лясніцкі з Аксентам **слухалі-слухалі, трывалі-трывалі**, але-ткі не ўцерпелі — зарагаталі ва ўвесь лес* [17, 99]; *лапатаць-*

лапатаць ‘доўга лапатаць’: *Тым часам Макрына лапатала-лапатала ды раптам змоўкла* [17, 148]; *лічыць-лічыць ‘доўга выць’, стукаць-стукаць ‘доўга стукаць’: Пайшла [Хіма] з канца вёскі, лічыла-лічыла...* Далічылася: *іхняя хата. Стукае-стукае, а Хама тое самае ёй: “Тут мая Хіма, тут”* [19, 60]; *сніцца-сніцца ‘доўга сніцца’: Вулачка мая... / Снішся-снішся ўлоннем даўніны...* [32, 112]; *ціснуць-ціснуць ‘доўга ціснуць’: А карчмар ціснуў-ціснуў дрэва плячмі, выбіўся з сілы...* [33, 254]; *цярпець-цярпець ‘доўга цярпець’: Ксёндз цярпеў-цярпеў – ды давай варушыцца* [33, 248]; *дапамагаць-дапамагаць ‘доўга дапамагаць’: Ну, а ў вольны ад заняткаў час я стала ... мыць посуд. Дапамагала-дапамагала і нарэшыце, калі Фё Фё пайшла на пенсію, а я скончыла дзевяць класаў, заняла гэтае месца* [22, 99];

б) інтэнсіўнасць дзеяння, названага ўтваральным дзеясловам: *хадзіць-хадзіць ‘шмат хадзіць туды-сюды’: ...Ён [Лясніцкі] ішоў у лес, забіраўся ў самыя нетры і хадзіў-хадзіў без канца, аж пакуль не пачынала круціцца галава...* [17, 77]; *бегчы-бегчы ‘увесь час змяняцца, мільгаць’: І бягуць-бягуць малюнкi / Поля, лесу і лугоў...* [20, 363].

Рэдуплікаваныя дзеясловы закончанага трывання абазначаюць:

а) дзеянне, названае ўтваральным дзеясловам, абмежаванае ў часе: *паслухаць-паслухаць ‘паслухаць некаторы час’: ... Паслухаў-паслухаў / Калека-жабрак / І прынёс бедаку / Назбіраную міластыню* [16, 224]; *пастаяць-пастаяць ‘пастаяць некаторы час’: А Макрына пастаяла-пастаяла ды зноў зазначыла...: — Цяпер жа я зноў, як дзяўчына...* [17, 146].

б) давесці працяглае дзеянне, названае ўтваральным дзеясловам, да поўнай насычанасці: *Пакуль асіліш яе [першую сцяжынку], пакуль дойдзеш да канца, натоміцца-натоміцца...* [34, 166].

Сустракаюцца і рэдуплікаваныя займеннікі, якія выступаюць з рознымі значэннямі: *усе-ўсе ‘абсалютна ўсе’: Дахаты, толькі дахаты, каб паказаць здабычу маме, Валодзю, Сцёпку і ўсім-усім, хто тут не быў, расказаць яшчэ раз!..* [21, 41]; *самы-самы ‘найбольш адметны’: Якая песня зноў начуе ў жыцце, — / Аб тым сакрэце мне не гаварыце: / Аб самым-самым – допыту няма* [35, 334]; *На самы-самы чорны дзень пакінула той кош бульбы. Што ж, выходзіць, ён надышоў, самы-самы...* [23, 10]; *хто-хто ‘як хто’: Хто-хто, а ты на гэта маеш права* [16, 218].

Некаторыя часціцы пры рэдуплікацыі пераходзяць у самастойныя часціны мовы, набываючы словаўтваральныя значэнні:

а) акалічнаснай часавай прыметы, якую можна выказаць словамі *зараз, неўзабаве: Вось-вось лістоў зялёных запалкі / Успыхнуць, салютуючы вясне* [35, 375]; *Вось-вось расстануць ледзяшы* [30, 99]; *Быццам гэтыя хмурыя салдаты во-во гатовы былі спыніцца, рассыпацца і пачаць страланіну, абсыпаць свінцовай смерцю нявіднага ворага* [17, 171];

б) непаўнацэннай прыметы прадмета або дзеяння: *абы-абы ‘абы-які’: ...цесля гэты раптам успамінае, што ён да таго ж і птушка, ды не абы-абы, а бела-чорна-чырвона-стракатая* [19, 468]; *абы-абы ‘марудна, нехаця’: Кабылка пляцецца абы-абы...* [19, 141].

Іншыя часціцы рэдуплікацыі ўжываюцца з наступнымі значэннямі:

а) ‘дакладна так, сапраўды так’: *Я не жартую, Карпаўна. Так-так!* [16, 288];

б) пыгальнага сказа пры неразуменні, здзіўленні: — *Зуб! Зуб замучыў! Ой, пракляцце! / І вы смяецца дарма, / Бо для мяне ўжо і праўдзе / Прывабных паняў больш няма. / — Што-што? — здзівілася красуня. — / Дык гэта вам праз хворы зуб / Жанчын прыгожых бачыць сумна?* [16, 153];

в) няпоўнага сказа пры катэгарычным адмоўным адказе на пытанне, адмаўленне чаго-небудзь: — *Не-не-не... Не-не-не... Я, стары, у гэтыя справы не мяшаюся* [17, 96]; *Пук / ...І калі я дапамагу вам тут, / Дык вы мне там услугаю адлоціце: / Унук мой паступае ў інстытут! / На біялогію. Да мужа вашага. / Вера Карпаўна [спалохана, рэзка] / О, не-не-не! І не кажыце лепш!* [16, 312–313];

г) ‘іншы раз, часам’: *...Хоць дзяўчыне / І сыпле ўсмішкі Юзік-хват, / А ўсё ж яна не-не дый кіне / На баяніста зірк-пагляд* [36, 308]; *Яшчэ холадна, але не-не дый дыхне ў твар ясным сонечным днём вясна* [26, 36];

д) ‘ніколькі’: *...Гэты човен — яго ўласны, / І не цячэ ён а ні-ні* [20, 92]; *Лясніцкі спадкрадня да яе [Макрыны] прыглядаўся і бачыў, што яна не паблажэла ні-ні, можа нават і папрыгажэла, але была не такая, як раней, не такая, якая яму падабалася* [17, 137];

е) ‘не згаджацца, адмаўляцца ад чаго-небудзь’: *А цара вось і не падкупілі. Давалі яму, кажучы, сорак ваонаў чыстага золата, а ён і ні-ні, гаварыць нават не хоча* [17, 27–28].

Вельмі часта рэдуплікуюцца, надаючы тэкстам эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць:

а) выклічнікі: *На прэзентацыю! / На прэзентацыю! / Гэй-гэй, сябры! / Скарэй на прэзентацыю!* [16, 67]; — *Моська, Моська, на-на-на!* [16, 35];

б) гукаперайманні: *Гу-гу!* — *штоць гукне, садрыгнецца*, / *Бах-бах!* — *на гук той адзавецца...* [20, 176]; — *Гух-гух-гух!* — *цяжка стагнала яна* [гармата] [15, 96];

в) дзеясловы імгненнага дзеяння: *...А ён [козлік] тады зноў — дэб-дэб — ідзе назад* [19, 53]; *Паўз мяне прайшла — калых-калых*, / *На калена берагу прысела* [27, 17]; *Стук-стук, то ў шыбу, то ў дзверы* [19, 60].

Вывады

Такім чынам, рэдулікацыя адносіцца да чыстых прамых марфалагічных спосабаў словаўтварэння. У беларускай мове яна з’яўляецца жывой словаўтваральнай з’явай. Яе фармантам выступае падваенне слова або асновы. Звычайна падвойваецца слова, падваенне асновы адбываецца вельмі рэдка.

Рэдулікацыі падвяргаюцца розныя часціны мовы. Вялікай актыўнасцю вызначаюцца прыслоўі, безасабова-прэдыкатыўныя словы, прыметнікі, дзеясловы, выклічнікі, гукаперайманні, дзеясловы імгненнага дзеяння, адзначаюцца таксама рэдулікаты займеннікі і часціцы. Для большасці слоў словаўтваральным з’яўляецца значэнне ўзмацнення прыметы або стану, названае ўтваральным словам.

Рэдулікаты робяць мову больш экспрэсіўнай і эмацыянальнай.

СПІС АСНОЎНЫХ КРЫНІЦ

1. Алиева, Н. Ф. Слова-повторы и их проблематика в языках Юго-Восточной Азии / Н. Ф. Алиева // Языки Юго-Восточной Азии: проблемы повторов / отв. ред. Н. Ф. Алиева. — М.: ГРВЛ, 1980. — С. 3–23.
2. Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык : в 2 т. / А. Н. Тихонов [и др.]; под общ. ред. А. Н. Тихонова, Р. И. Хашимова. — М.: Флинта : Наука, 2008. — Т. 1. — 840 с.
3. Прыгодзіч, М. Р. Словакладанне ў беларускай мове / М. Р. Прыгодзіч. — Мінск : БДУ, 2000. — 227 с.
4. Ляшчынская, В. А. Слова ў паэзіі Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская ; навук. рэд. А. І. Падлужны. — Мінск : Бел. навука, 2004. — 272 с.
5. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа. — Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1977–1984. — Т. 1 : А–В. — 608 с.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: больш за 65 000 слоў / пад рэд. М. Р. Суднікі, М. Н. Крыўко. — 2-е выд. — Мінск : БелЭн, 1999. — 784 с.
7. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа. — Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1977–1984. — Т. 5. — Кн. 2 : У–Я. — 608 с.
8. Загадкі / НАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ; склад. М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі; рэд. тома А. С. Фядосік. — 2-е выд., выпр. і дапрац. — Мінск : Бел. навука, 2004. — 363 с.
9. Прыпеўкі / уклад. тэкстаў, уступ. арт. і камент. І. К. Цішчанкі ; рэдкал.: А. С. Фядосік (гал. рэд.) ; АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. — Мінск : Навука і тэхніка, 1989. — 432 с.
10. Реформатский, А. А. Повторы (редупликации) / А. А. Реформатский // Введение в языковедение / А. А. Реформатский. — М.: Аспект Пресс, 1996. — С. 287–289.
11. Изотов, В. П. Параметры описания системы способов русского словообразования : монография / В. П. Изотов. — Орел, 1998. — 149 с.
12. Крючкова, О. Ю. Редупликация в аспекте языковой типологии / О. Ю. Крючкова // Вопросы языкознания. — 2000. — № 4. — С. 82.
13. Зарипова, А. М. Функция редупликации в рассказах Омера Сейфеддина / А. М. Зарипова // Вестник Челябинского государственного университета. — 2015. — № 27 (382). — Филологические науки. — Вып. 98. — С. 81–84.
14. Міхневіч, А. Я. Рэдулікацыя / А. Я. Міхневіч // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. — Мінск : БелЭн, 2001. — Т. 13: Праміле — Рэлакцін / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.] — С. 554.
15. Колас, Я. Збор твораў: у 14 т. / Якуб Колас. — Мінск : Маст. літ., 1972–1978. — Т. 5 : Апавяданні паясыкастрычніцкага перыяду і “Казкі жыцця”. — 1973. — 631 с.
16. Гілевіч, Н. С. Збор твораў / Ніл Гілевіч. — Т. 4 : Сатыра і гумар 1948–2003. — Мінск : Маст. літ., 2003. — 334 с.
17. Зарэцкі, М. Сцежкі-дарожкі: раман / Міхась Зарэцкі; прадм. М. Мушынскага. — Мінск : Маст. літ., 1998. — 351 с.
18. Пальчэўскі, А. Выбр. тв. : у 2-х т. / Алесь Пальчэўскі. — Мінск : Маст. літ., 1980. — Т. 1 : Апавяданні і апавесць. — 334 с.
19. Брыль, Я. Зб. тв. : у 5 т. / Янка Брыль. — Мінск : Маст. літ., 1979–1981. — Т. 1 : Апавяданні. — 1979. — 511 с.
20. Колас, Я. Збор твораў : у 14 т. / Якуб Колас. — Мінск : Маст. літ., 1974. — Т. 6 : Паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка». — 1974. — 624 с.
21. Саскавец, А. Дзяўчынка а-ля Мірэй...: маленькая апавесць / Ала Саскавец // Польша. — 2016. — № 9. — С. 97–110.

22. Шамякін, І. Палеская мадонна : у 3 т. / І. Шамякін. — Мінск : Маст. літ., 1992. — Т. 3 : Вазьму твой боль : раман ; Драма : аповесць; Аксана : апавяданне. — 462 с.
23. Брыль, Я. Зб. тв. : у 5 т. / Янка Брыль. — Мінск : Маст. літ., 1979–1981. — Т. 3 : Птушкі і гнёзды : раман; Граніца : раздзелы з рамана ; нарысы. — 1980. — 528 с.
24. Мележ, І. Зб. тв. : у 10 т. / Іван Мележ ; АН БССР, Ін-т літ-ры імя Я. Купалы. — Мінск : Маст. літ., 1979–1985. — Т. 5 : Людзі на балоце: раман з “Палескай хронікі”. — 1981. — 415 с.
25. Сачанка, Б. Выбр. тв. : у 3 т. / Барыс Сачанка. — Мінск : Маст. літ., 1993–1994. — Т. 2 : Вялікі лес : раман у 3 кн. Кн. 3 : Апавяданні. — 1994. — 542 с.
26. Навуменка, І. Збор твораў : у 6 т. / Іван Навуменка. — Мінск : Маст. літ., 1983. — Т. 5 : Сорак трэці : раман ; Птушкі між маланак : драма ў трох актах ; апавяданні. — 527 с.
27. Зэкаў, А. М. Тары-бары: літаратурныя пароды / Анатоль Зэкаў. — Мінск : выд-ва “Чатыры чвэрці”, 2015. — 158 с.
28. Гарэцкі, М. Творы: апавяданні, аповесці / М. Гарэцкі ; уклад. Т. Голуб ; прадм. М. Коцькі. — Мінск : Маст. літ.; 1995: — 446 с.
29. Сачанка, Б. Выбр. тв.: у 3 т. / Барыс Сачанка. — Мінск: Маст. літ., 1993–1994. — Т. 1 : Вялікі лес: раман у 3 кн. Кн. 1 і 2. — 1993. — 590 с.
30. Вярцінскі, А. Хлочык глядзіць...: выбр. вершы і паэмы / Анатоль Вярцінскі. — Мінск: Маст. літ., 1992. — 318 с., іл.
31. Быкаў, В. Зб. тв. : у 4 т. / Васіль Быкаў. — Мінск : Маст. літ., 1980–1982. — Т. 4 : Аповесці і апавяданні. — 1982. — 579 с.
32. Шах, С. Вулачка мая...: вянок санетаў / Соф’я Шах // Польша. — 2016. — № 9. — С. 111–117.
33. Зянько, У. Б. Спадчына маёй маці: песні, загадкі, казкі, жартоўныя апавяданні / Уладзімір Зянько; уклад. В. Ліцвінка. — Мінск : Маст. літ., 1993. — 303 с.
34. Пальчэўскі, А. Выбр. тв. : у 2-х т. / Алесь Пальчэўскі. — Мінск : Маст. літ., 1980. — Т. 2 : Аповесці. — 367 с.
35. Янішчыц, Я. У шуме жытняга святла: вершы, паэмы / Яўгенія Янішчыц. — Мінск : Маст. літ., 1988. — 414 с.
36. Гілевіч, Н. Наканаванае / Ніл Гілевіч. — Мінск : Польша, 1998. — 462 с.

Паступіў у рэдакцыю 22.02.17

E-mail: solakhau@yandex.ru

A. Solakhau

REDUPLICATION AS A WAY OF WORD-FORMATION IN THE MODERN BELARUS LANGUAGE

The article on the language of works of Belarusian literature and Belarusian folklore examines reduplication as a way of forming words, which consists in doubling the productive words or making basis, shows the productivity of this method in the system different parts of speech — adverbs, adjectives, impersonal predicative words, tenses, pronouns, particles, interjections; define word-formation types are specified derivational and lexical values of the words formed. The derivational formant of this method of word formation, the author considers the doubling, and the method relates to pure direct morphological methods.

Keywords: method of word formation, reduplication, derivational formant, doubling, word-formative meaning, lexical meaning.